

ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ ЛЮДСЬКОГО МИСЛЕННЯ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОГО ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Поведінка та вибір сучасної людини у сфері соціального життя значною мірою визначається впливом нової сфери реальності - «комунікативно-пізнавальної», яка виникла на порядку денному у зв'язку з поширенням інформаційних технологій.

Актуальність. Розширення інфосфери, несправедливе використання окремими державами груп інтересів, і, як вихід із ситуації, прийняття законів, що регулюють медіасферу, навчаючи громаду критичному мисленню та медіаграмотності.

Мета. Розглянути, що було передумовою можливості такої масштабної маніпуляції людською думкою на рівні самої природи людини, або, більш вузько, процесів людського мислення. Дізнатися, як та на основі чого людина приймає рішення. Як їй протистояти колосальному потоку інформації переповненого «постправдою»? Для цього зробимо короткий екскурс в історію раціональності.

Суб'єкт дослідження. Раціональність, масштабна маніпуляція людською думкою на підсвідомому рівні.

Досліджуваність теми. Цю тему досліджували такі історичні постаті: Ф. Хіше, З. Фройд, Д. Канеман у своїх роботах, за що і отримав Нобелівську премію в галузі поведінкової економіки, тощо...

Основний матеріал. З часів Просвітництва віра в цивілізаційний і культурний прогрес базується на вірі в людський розум та його можливості. В епоху Нового часу закладено уявлення про предмет пізнання, в основі якого лежить абстракція «рефлексивної моделі свідомості». Головною особливістю цієї моделі є те, що зміст свідомості є прозорим для неї в акті рефлексії, тому воля раціонального суб'єкта визначається виключно розумом та цілями, поставленими розумом, і не залежить від соціальних, культурних та історичних умов свого існування. Здатність бути суб'єктом пізнання та суб'єктом раціонально виправданих дій також стала основним принципом раціоналістичної етики та теорії пізнання. Критика класичної моделі суб'єкта розпочалася з відкриттям несвідомих детермінацій свідомості соціальними, психічними, мовними та тілесними аспектами людського існування, здійснених у філософії таких мислителів, як Ф. Хіше, К. Маркс та З. Фройд. Це продовжилось у філософській герменевтиці, В. Ділтей стверджував: «У жилах предмета пізнання, який побудований Локком, Г'юм і Кантом, тече не справжня кров, а розбавлений сік розуму як гола діяльність мислення [1, с. 274]». Постмодерні мислителі також вказували на несвідомі аспекти важливості суб'єкта впливу дискурсивної сили, але не менш значний вплив на розуміння пізнавальної та соціальної діяльності людини мали дослідження процесів мислення людини, які активізувалися в середині ХХ століття в межах когнітології (міждисциплінарна сфера, що поєднує теорію пізнання, когнітивну психологію, нейрофізіологію, когнітивну лінгвістику та теорію штучного інтелекту) та поведінкової психології, яка займається економічною поведінкою в умовах невизначеності. У попередніх теоретичних дослідженнях велика увага приділялася практичним питанням управління людським мисленням для вдосконалення штучного інтелекту та кращого розвитку економічної сфери, але вони також використовувались для так званого «нальжигу». Наука в основному виникла із протистояння класичній економічній теорії, яка базувалася на припущенні про раціональну та егоїстичну поведінку економічних агентів, відповідно, одним із фундаментальних нововведень поведінкової економіки є переконання, що поведінка людини визначається не тільки раціональними принципами, а головним чином емоційними та психологічними мотивами. Швидке мислення є асоціативним, імпульсивним, реагує першим, що пов'язано зі специфікою еволюційного розвитку людини, тому що ми спочатку сформували мозок, готовий реагувати у випадку небезпеки, тоді як префронтальна кора, яка відповідає за нашу здатність мислити та рефлексувати, відносно пізно ... еволюційний виграш. Висновок, до якого Канеман дійшов в результаті своїх досліджень, такий: «Інтуїтивна Система 1 набагато впливовіша, ніж говорить нам досвід, і саме вона є секретним автором ваших рішень і суджень» [3, с. 17]. На додаток до розрізнення двох систем мислення, Д. Канеман також вивчав когнітивні упередження, властиві людському мисленню - їх налічується близько ста сімдесяти п'яти, і вони також відіграють важливу роль у процесі формування переконань людини та прийняття рішень. Системи мислення, а також значна кількість когнітивних упереджень, ми повинні визнати, що вони є однією з основних причин ірраціональності у нашому соціальному житті. Друга причина полягає в тому, що інформаційні технології культивують швидкість і невibaгливість, ще більше посилюючи нашу вроджену тенденцію приймати рішення на основі системи швидкого мислення. Чому так складно протистояти інформаційним маніпуляціям - вони перегукуються з нашими вродженими тенденціями, ще більше посилюючи їх. Де шукати шляхи протидії? Один із можливих шляхів пропонує Дмитро Кулеба у книзі «Війна за реальність: як перемагати у світі підробки, правди та спільнот», де він ділиться своїми думками про те, як підтримувати захист інформації та перемагати у комунікаційній війні. Цікаво, що він перейменовує вже звичний термін «інформаційна війна» на термін «війна за реальність», оскільки з розвитком реалій зростає в геометричній прогресії: це віртуальна реальність, доповнена реальність, пізнавальна реальність, крім того, кожен живе в «реальності» своєї інформації! бульбашки. Відсутність спільної реальності для всіх породжує проблеми і позбавляє нас спільної точки опори або основи для розуміння. Дмитро Кулеба пропонує такі засоби цієї боротьби: «1. Покладатися на реальність. 2. Думати критично. 3. Керувати емоціями. 4. Відчувати громаду. 5. Взаємодіяти з державою» [3 с. 19]. Це не легкі інструменти, вони вимагають використання значних інтелектуальних ресурсів людей. Є також розробки на основі штучного інтелекту, що також сприятиме боротьбі з дезінформацією та «постправдою». Але навряд чи є швидкі шляхи вирішення проблеми маніпулювання людською думкою та поведінковою реакцією.

Отже, якщо говорити про необхідність змін на рівні людського мислення, необхідно виробити новий спосіб мислення - не тільки критичний, але цілісний - співвіднесений з реальністю, а також ціннісними та світоглядними аспектами людського життя. Важливість фундаментальної трансформації мислення, яка має призвести до цілісного світогляду, було також наголошено в Ювілейному звіті Римського клубу. «Нове Просвітництво», згадане у цій доповіді, може стати реальністю лише завдяки включенню філософії та методів мислення, які вона розробила у широкій галузі освіти та культури.

Список використаних джерел

1. Дильтей В. Сущность философии /Дильтей В.%; (пер.с нем. под ред. М. Е. Цельт- нер).-М. : Интрада, 2001.-160 с. Посилання на книгу: [Дильтей В. - Сущность философии / Перев. с нем. М.Е.Цельтера | Философия жизни | Книги по философии - ПлатонаНет [ex platonanet.org.ua]]
2. Канеман Д. Мислення швидке й повільне / Деніел Канеман [пер. з англ. Максим Яковлев за виданням Daniel Kahneman/ Thinking, fast and slow. (NY, Farrar, Straus and Giroux, 2011)].: К.: Наш формат, 2017.-480 с. Посилання на книгу: [Daniel Kahneman-Thinking, Fast and Slow .pdf (google.com)]
3. Кулеба Д. «Війна за реальність: як перемагати усвітійфейків, правдіспільнот»/ Дмитро Кулеба: #книголав, 2019. -384 с. Посилання на книгу: [Дмитро Кулеба – факти біографії, кар'єра, цитати, політичні погляди (aspi.com.ua)]